

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ
ГЛАВНА ДИРЕКЦИЯ “АНАЛИЗ, ПЛАНИРАНЕ И ПРОГНОЗИРАНЕ”
Отдел “Анализ и стратегия на системата за обществено осигуряване”

ОТНОСНО: Участие на международна конференция
по равнопоставеност на половете
на тема “Бащи и родителски отпуск – Мъжете го правят”
(16-17.11.2005 г., Вилнюс, Литва)

ДОКЛАД

от

З о я С л а в о в а

началник отдел
“Анализ и стратегия на системата за обществено осигуряване”
в Централно управление на Националния осигурителен институт

1. За международната конференция

Г-н Управител, по препоръка на Центъра за изследвания и политики за жените (България) и по покана на Центъра за насърчаване на равнопоставеността (Литва) участвах в международна конференция в Литва, гр. Вилнюс, проведена на 16 и 17 ноември 2005 г. по проект на Европейската комисия, спонсориран от ЕК и в частност – от фондация “Отворено общество”. Конференцията беше посветена на темата “**Бащи и родителски отпуск: Мъжете го правят!**”. Темата е в контекста за насърчаване равнопоставеността на жените и мъжете, залегнала в Пекинската декларация и платформа за действие за равнопоставеност на половете (1995 г.) и за постигане на една от Целите на хилядолетието за развитие (2000 г.) – два документа на ООН.

Родителският отпуск и ползването му от мъжете беше дискутиран от 98 участника от 23 страни по време на конференцията. Бяха изнесени няколко презентации, представящи опита на различни европейски страни относно поощряване ролята на мъжа в отглеждането на малките деца, развитието на законодателството в тази област, събирането на статистическа информация за мъжете, вземащи родителски отпуск, и др. Експертите бяха включили филмови материали в техните презентации, които отразяваха примери от опита на бащи в родителски отпуск в техните страни.

През първия ден на конференцията своя принос дадоха следните говорители: д-р Ойстин Гулванг Холтър – изследовател по мъжките въпроси (Норвегия), Индре Макевикуте – съветник в Омбутсман-службата за равни възможности (Литва), Франц Сибулски и Лея Дриус – изследователи в Датски център за изследвания на джендър равенство (Дания), д-р Йоланта Рингардиън и д-р Артур Терешкинас от Център за социални изследвания към латвийски университет, г-жа Силия Калас – изследовател (Малта), г-н Инголфър Гисласон – изследовател от Исландския център за джендър равенство (Исландия).

В края на деня г-н Холтър представи неговата прочута книга “Can Men Do It? Men and Gender Equality – The Nordic Experience” (“Могат ли мъжете да го правят? Мъже и джендър равенство – Скандинавският опит”). Беше представена и литовската версия, преведена по проекта “Модерните мъже в разширена Европа”. Г-н Типо Хайскънен – оглавяващ Службата на Скандинавския съвет на министрите в Литва, сподели своя опит когато е бил в родителски отпуск и наблегна колко важно е за мъжете да бъдат способни да съчетаят (да помирят) техния семеен и работен живот.

Г-н Ойстин Гулванг Холтър, г-н Алгирдас Сисас – Председател на Комитета за социални дела в литовския парламент, и г-жа Осрин Бурнакин – Омбудперсон (т.е. точното название на институцията “омбудсман”) по равните възможности изразиха техните виждания относно мъжката роля, мъжествеността и възможностите за съчетаване/съгласуване работата и семейния живот по време на панел-дискусията. Г-н Сисас представи своята инициатива да въведе права за мъжете да остават в къщи с децата си за 1 месец след раждането им и да получават пълната заплата през това време.

През втория ден откриването на семинара върху пазара на труда, лични перспективи и политики за мъже в родителски отпуск, беше направено от Фредрик Лунквист – експерт по джендър равенство от SALA IDA (Швеция); г-жа Мете Финк-Нилсон – консултант от TCD Телекомуникационна компания на Дания; Инголфър Гисласон – изследовател от Исландския център за джендър равенство.

Конференцията беше закрыта с украински документален филм „Who will sing a lullaby?“ (Кой ще пее приспивна песен?), който беше представен на международната аудитория за първи път от създаването. Филмът представя/показва джендър-модели във връзка с грижата за малки деца в украинското общество и по-малкия социум (фамилията, квартала, приятелите, местоработата).

2. За проекта

Проектът “Съвременните мъже в разширена Европа: Развиване новаторски стратегии за джендър-равенство” има за цел да подхрани постоянна промяна в джендър-равнопоставеност за насърчаване мъжете да поемат нова и съвременна роля, като превъзмогнат мъжката хегемония. По такъв начин проектът съдейства за осъществяване амбицията на Рамковата стратегия за джендър-равенство на Европейската общност. Проектът се разгръща около ползването на родителския отпуск като способ за противопоставяне срещу стереотипите на мъжете, както и за създаване нов имидж на мъжете като отдаващи родителски грижи. Четирите участващи страни представят доста различни ситуации, но споделят общ опит, че мъжете, заели се с новата роля, допринасят полза за семействата, предприятията и обществото изобщо.

С фокус върху мъжете в родителски отпуск проектът цели да установи и развие обширни / изчерпателни стратегии и инструментариум, да проучи, събере, поощри и разпространи добрите практики, да окуражи новото мъжко представяне в медиите и повиши съзнаването от ключовите участници в Литва, Дания, Исландия и Малта, както и другите европейски страни.

За установяване на тези социални стратегии се определят различни форми на препятствия и се фокусира върху това как мъжете действат за преодоляването им. Очаква се да се види, че пречките са свързани с културни и религиозни джендър роли и стереотипи, сферата на пазара на труда, а някои – закотвени в икономически аргументи.

Проектът също се стреми да засили международното сътрудничество в джендър мейнстрийминг политики и да пренесе познания и добри практики на европейско ниво по най-ефективния начин. Използваните методи са транс-национални дейности като размяна и разпространение на опит и добри практики чрез изследвания, публикации, контакти с медиите, интернет-срещи, семинари, уеб-сайтове, информационни кампании, седмични акции, международни конференции.

Проектът “Съвременните мъже в разширена Европа: Развиване новаторски стратегии за джендър-равенство” е спонсориран от Европейската комисия.

3. Предложения

Като се вземе предвид основното законодателство, уреждащо майчинството и родителския отпуск в България, в светлината на заложеното в документите на ООН и на Европейската комисия да се насърчава равнопоставеността на жените и мъжете, и по повод въпросната конференция за окуражаване ползването на родителски отпуск от мъжете, биха могли да се инициират някои промени в осигурителното законодателство в унисон с джендър мейнстрийминга, или най-малкото – да се провокират дискусии, докато узрее процесът за вземане на съответните решения.

Първо: Фонд “Болест и майчинство” да се преименува на фонд “Болест и родителски отпуск”. От фонд “Болест и майчинство” на ДОО, относимо към понятието “майчинство”, се изплащат обезщетения във връзка с бременността, раждането, кърменето, които може да ползва само майката, т.е. – жената. Но след изтичането на срока на обезщетението за бременност и раждане през време на допълнителния платен отпуск за отглеждане на малко дете до 2-годишна възраст (а този отпуск е “допълнителен” само за майката) от фонд “Болест и майчинство” се изплащат и обезщетения при отглеждане на малко дете. Тези обезщетения се изплащат и на бащата, или друго правоимащо лице, поело отглеждането на детето. Тъй като родителският отпуск, на който имат право и майките и бащите е понятие по-широко от “майчинството”, както и за насърчаване на равнопоставеността на половете, по-правилно би било фондът да носи название “Болест и родителски отпуск”. В такъв случай понятието майчинство ще се отнася за 135-те дни за бременност и раждане, а останалото време, в което осигуреното лице полага грижи по отглеждане на малкото дете, ще приеме название родителски отпуск.

Второ: В КТ, в КСО, както и в съпътстващите подзаконови актове, да се въведе понятието **родителски отпуск**, вместо настоящото “допълнителен отпуск” за отглеждане на дете до 2-годишна възраст, който всъщност след отпуска за бременност и раждане е “допълнителен” само за майката. На практика на този отпуск право има и бащата, когато отговаря на осигурителните условия, но за него той не е допълнителен. Понастоящем “допълнителният отпуск” се свързва с майчинството. Майчинството е много важна институция, изиграла прогресивна роля през миналия век. В светлината на новите европейски и световни насоки за развитие, при новата тенденция за прилагане на джендър мейнстрийминг обаче ударението се поставя върху задължението и правото двамата родители да се чувстват отговорни и ангажирани с отглеждането и възпитанието на децата. А след като отглеждането на малките деца е грижа, задължение и право с еднаква тежест и отговорност на двамата родители, и след като правото е законово уредено, изборът кой да се възползва остава на двойката, с преценка

във всеки конкретен случай. Работодателите, наели жени и мъже, на които предстои да станат родители, би следвало да приложат равнопоставено отношение към двата пола, когато се касае за родителските ангажименти. В такъв случай след време положително биха се променили резултатите от изследванията, показващи че жените, поради функцията си на майки и основно отдаващи грижи за малките деца, са в по-неблагоприятна позиция спрямо мъжете на пазара на труда, развитието на кариера, участие в обществения и политическия живот и пр.

Трето: Обезщетението при **неизползване** на допълнителния платен **отпуск за отглеждане на малко дете** сега се изплаща само на майката (чл. 54 КСО, чл. 164 КТ). При положение, че бащата също има право да ползва платен отпуск за отглеждане на малко дете, би следвало да има право и на обезщетение при неизползването му, както това право има майката. Или след като и двамата имат право на този родителски отпуск, но никой от тях не го ползва, обезщетението за неизползване да се изплаща на този от тях, който е прекратил ползването му, ако другият родител също не го ползва. Само в случай, че след изтичане на 135-я ден от отпуска за бременност и раждане нито единият от двамата родители не ползва родителски отпуск за отглеждане на детето до 2-годишна възраст обезщетението за неизползването му да се изплаща на майката.

Четвърто: Понастоящем не разполагаме със **статистически данни** относно ползването на родителски отпуск за отглеждане на малко дете и не може да се извършва мониторинг от джендър-аспект, какъвто препоръчва Европейската комисия. Предвид предстоящото поемане от НОИ изплащането на паричните обезщетения за временна неработоспособност, включително родителския отпуск на осигурените лица, такива данни текущо биха могли да бъдат генерирани за нуждите на анализите и политиките, при съобразяване със стандартите на Евростат. За целта подготвителните работи за изпълнение на задачата по обслужване изплащането на тези обезщетения би следвало да предвидят и такава готовност.

* * *

Националният план за действие за насърчаване равнопоставеността на жените и мъжете за 2006 г. (т. 2.1.) предвижда осигуряване на съответствие с принципите за равно третиране на жените и мъжете в законовите и подзаконови актове. Предложенията по-горе са в същия дух, и без да влошават финансовата стабилност на ДОО, биха насърчавали джендър-равнопоставеността.

В случай, че по принцип се приеме да се работи в тази посока, вероятно ще е необходимо прецизирането на нормативните разпоредби да бъде съобразено и с една официално приета национална демографска политика и стратегия. В такъв документ би следвало да намерят определение в светлината на джендър-мейнстрийминга понятията майчинство, родителски отпуск, ролята на държавата, на работодателите, на родителите (работещи по трудово правоотношение или самоосигуряващи се) и пр. участници в ангажимента за полагането на грижи за малките деца и подрастващите.

София
05.12.2005 г.